

KUSTANTAMO
HELMIVÖ

Juri Nummelin

KOLMENSADAN VUODEN YKSINÄISYYS

Yksinäisyyden
kuvauksia
1500–1700-lukujen
eurooppalaisessa
kirjallisuudessa

Kolmensadan vuoden yksinäisyys

Juri Nummelin

Kolmensadan vuoden yksinäisyys

Yksinäisyyden kuvauksia
1500–1700-lukujen eurooppalaisessa kirjallisuudessa

Kustantamo Helmivyö
Turku 2020

Juri Nummelin: Kolmensadan vuoden yksinäisyys

ISBN 978-952-7211-59-5

Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa

Lukijalle

1. Johdanto **7**
2. Yksinäisyydestä, autismista ja vallasta **13**
Yksinäisyys ja keskiaika **16**
Mistä yksinäisyys syntyy? **21**
Yksinäisyyden myöhemmästä historiasta **23**
Yksinäisyys ja valta **26**
3. Käsitteiden määrittelyjä **29**
Moderni **30**
Etäännytetty subjekti **36**
Sensuroitu subjekti **40**
Subjekti ja aika **42**
Valta **45**
Diskurssi **46**
Diskurssit ja valta **49**
Diskurssit ja konteksti **51**
Loppusanat ennen aloitusta **54**
4. Luther: Pöytäpuheet **58**
Yksinäisyyden pahuus **59**
Yksilöllisyys ja katolisuus **65**
Yhteenvetoa **71**
5. Descartes: Metodin esitys **73**
Vetäydyn, siis olen **74**

Ykseyden ylistys **75**
Matkustamisen hyödyllisyys **80**
Kulttuurin hylkääminen **82**
Cogito ja kieli **86**
Huone maailman keskipisteenä **87**
Ruumis vai henki? **89**
Urbaani Descartes **92**
Paha hyvä kaupunki **96**
Väkijoukon ihminen **100**

6. Defoe: Robinson Crusoe **103**
Erakoituminen siviloitumisena **107**
Subjektiksi yksinäisyydessä **114**
Uskonto ja sivilointi **120**
Siviloitumisesta hallitsemiseen **125**
Crusoen fiktiivinen identiteetti **131**
Yhteenvetoa **136**

7. Xavier de Maistre: Matka huoneessani **139**
Assosiatiivinen kerronta ja subjekti **140**
Matka vai ei? **143**
Ruumiin ja työn liitto **144**
Sielun ja eläimen kamppailu **150**
Matkustaminen ja subjekti **153**
Yhteenvetoa **157**

8. Lopuksi **159**

Jälkisanat **170**
Lähteet **174**

1. Johdanto

On ihmisiä, jotka eivät ole toisiinsa missään kosketuksissa, mutta ovat silti ylpeitä kuin eläimet jotka eivät tunne yksinäisyyttä; heidän mielestään elämä on kaiken toisintoa. He ovat tyytyväisiä kunnes heidät paljastetaan, kun he saavat osakseen myötätuntoa, kun toisten myötätunto on heidän. Tätä he eivät voi kestää.

Jyrki Pellinen: Tähän asti minä olen puhunut (1971)

Aamulehti uutisoi 13.3.1997 otsikolla “Ankeus on kallista” seuraavan uutistoimisto Reuterin välittämän uutisen:

Vapaa-ajan mökki meren rannalta? Pakoon pahaa mutta kehittynyttä maailmaa?

Auttajasi voisi olla USA:n Massachusettsissa toimiva yleishyödyllinen järjestö Provincetown Community Compact, joka tarjoaa vuokrattavaksi pientä puumökkiä, jossa ei taatusti ole vesijohtoa, sähköä eikä puhelinta – ja josta on kilometrejä lähimpään ihmisasumukseen.

Taiteiden ja ympäristön hyväksi toimivan järjestön perustaja, taiteilija Jay Crichley sanoo, että näytelmäkirjailija Eugene O’Neillille aikoinaan kuuluneen mökin ainoa ylellisyys on viikkovuokra: 400 dollaria eli runsaat 2000 markkaa.

– Täysin primitiivinen mökki ei sentään ole. Sen voi lämmittää puulieden avulla, ja pihassa on ulkokuusi.

Mitä tästä voidaan päätellä? Ilmeisesti ainakin sen, että on ihmisiä, jotka ovat valmiita maksamaan kalliisti siitä, että he pääse-

vät pois toisten ihmisten luota (“pakoon pahaa ja niin edelleen”).

Elämäntapalehti Voi hyvin taas otsikoi “Yksin tavoitat voimiesi ytimen” (2/1996). Arja Sihvola kirjoittaa muun muassa näin: “Yksinolo on elintärkeää erityisesti sisäisen voimataloutemme kannalta. Vain tutustumalla itseemme löydämme syvimmät voimavaramme.” Juttua koristavat jonkinlaiset iskulauseet, joista yksi sanoo: “Hiljenny kuuntelemaan. Yksin ollessa [sic] kuulet sisimpäsi äänen” ja toinen: “Yksinolo on tie itsetuntemukseen ja omien voimavarojen löytämiseen.” Tutkimuksessani yritän päästä perille siitä, miten tämä tarve yksinäisyyteen ja vetäytymiseen on historiallisesti syntynyt.

Tutkin toisin sanoen yksinäisyyden representaatioita ja niissä näkyvää subjektikäsityksen muutosta 1500-luvulta 1700-luvun loppuun; kysyn, missä ja miten on tapahtunut se muutos, jossa yksinäisyys on ruvettu näkemään myönteisenä asiana. Tutkielmani kohteita ovat seuraavat neljä tekstiä: Martin Lutherin pitämäksi väitetty pöytäpuhe yksinäisyyden haitoista (1530-luku), René Descartesin *Metodin esitys* (*Discours de la method*, 1634), Daniel Defoen *Robinson Crusoe* (1719) ja Xavier de Maistren *Matka huoneessani* (*Voyage autour de ma chambre*, 1795). Olen valinnut tekstit niin omien kaunokirjallisten mieltymysteni kuin myös sen mukaan, kuinka hyvin niissä ilmenee etsimäni muutos. Tekstit on niinikään julkaistu noin sadan vuoden päässä toisistaan, jolloin muutokset voi havaita helposti.

Työni on osa sitä teoriakenttää, jonka tarkoituksena on luoda entistä tarkempi kuva modernin länsimaisen ihmisen (jota usein myös moderniksi subjektiksi kutsutaan) synnystä 1500-luvulta eteenpäin. Yritän hahmottaa, miten yksinäisyyden kuvauksissa näkyy tämän subjektikäsityksen muutos. Näin asetettuna tutkielmani on poikkitieteellinen ja siinä sivutaan kirjallisuudentutkimuk-

sen ja -historian lisäksi niin historiaa, sosiologiaa, maantiedettä, filosofiaa kuin teologiaakin.

Työlläni on myös niinsanotusti poliittisia tarkoituksia: Pysin hahmottamaan prosessia, jossa yksinäisyys on voitu alkaa nähdä positiiviseksi, hyväätekeväksi voimaksi. Yksinäisyyttä pidetään ihmiselle tarpeellisenä keinona parantaa elämisen laatua – puhutaan paljon hiljentymisestä, ajan omistamisesta itselle, rauhoittumisesta. Nämä kaikki vaatinevat yksinäisyyttä. Tämä liitetään usein vahvaan itsetuntoon: “[---] itsensä hyvin tunteva voi lyöttäytyä vapaaehtoiseen yksinäisyyteen, koska silloin voi saada itselleen lisää energiaa. Yksinäisyyden tyhjyydestä voi tankata täyttä elämää.” (Kalliopuska 1984, 13) Annetaan myös olettaa, että vain tietänyttypisillä ihmisillä on kykyä vetäytyä tällaiseen hedelmälliseen yksinäisyyteen:

“Sielunelämältään rikkailla, emotioiltaan voimakkailla ihmisillä yksinäisyys saattaa olla juuri se katalysaattori, jouduttaja, suuri kirvoittaja, joka auttaa ja jopa suorastaan pakottaa kuuntelemaan oman sielun musisointia. [---] Luovalle ja luomishaluiselle ihmiselle on sekä tarpeellista että terveellistä vetäytyä aika ajoin yksinäisyyteen kaikessa rauhassa kokoamaan itseään, keräämään ja jäsentämään saamiaan vaikutelmia uudella tavalla.” (Vaarama 1984, 130–131)

Ainoastaan taiteilijat ja muut “luovat” ihmiset siis pystyisivät tämän mukaan kokemaan hyödyllistä yksinäisyyttä – muille on varattu pelkkä yksinäisyyden tuskallinen alho (jatkaakseni kirjoittajan kliseistä kuvankäyttöä). Jonkinlainen jako tapahtuu jo silloin, kun Pentti Vaarama kirjoittaa muutama sivua aiemmin:

Yksinäisyys voi todella olla joillekin pelkoa ja ahdistusta heittävä kokemus. Pelko ja ahdistus hiipivät sieluun kuin kyl-

män nihkeä sumu syysillan hämärtyvään maisemaan. Mutta sille, jolla jotakin sielussaan on, yksinäisyys on parhaimmillaan rikastuttava kokemus, kuin viritysmusiikkia ennen oman sielun orkesterin yhteissoiton alkua.

Lopuksi Vaarama toteaa, että yksinäisyydessä ei “kaikkien kohdalla tapahtu mitään luovaa prosessia”. Miten siis erotetaan toisistaan ne, joille yksinäisyys merkitsee luovuuden alkua, ja ne, joille yksinäisyys on pelkkää “pelkoa ja ahdistusta herättävä kokemus”?

Vaikka en tämän enempää käsittele uutta terapiakirjallisuutta enkä elämäntapa- ja naistenlehtiä, jotka ovat tämän diskurssin näkyvimmit julistajat, toivon, että tällaisenaankin työni osoittaa ne muutokset, jotka on pitänyt käydä läpi, että yksinäisyydestä on tullut tärkeä osa länsimaisen ihmisen elämää. Kysyn toisin sanoen, miten on saavutettu se tila, josta Louis Althusser kirjoittaa seuraavaa:

Ideologialle on itse asiassa ominaista, että se (aivan huomauttamatta, onhan kyse “itsestäänselvyyksistä”) saa itsestäänselvyydet toimimaan itsestäänselvyyksinä, joita emme voi olla tunnistamatta [---] ja joiden kohdalla huudahdamme väistämättä tai luonnollisesti (joko ääneen tai “tietoisuuden äänettömydessä”): “Selvä se! Juuri niin! Noinhan se on!” (Althusser 1969/1984, 127)

Yritän työssäni purkaa juuri tätä hetkeä, jolloin voidaan sanoa myönteisesti hahmotetun yksinäisyyden kohdalla: “Selvä se!” Sillä eikö ole tuskallista voida väittää, että ihminen pärjää yksinkin, kun hänet kuitenkin on tarkoitettu (sikäli kuin elämällä ja maailmalla on tarkoitusta) toisten ihmisten yhteyteen: rakastamaan, pitämään

KOLMENSADAN VUODEN YKSINÄISYYS

Yksinäisyys on 2000-luvulla puhuttanut aiempaa enemmän, kun yksinäisyyden yhteiskunnalliset vaikutukset on tajuttu ja niitä on tutkittu. Lisäksi kevään 2020 koronaviruksen aiheuttama yksinäisyys on noussut esille aivan uudenaikaisena kokemuksena esille.

Mutta millainen on yksinäisyyden historia?

Miten sitä on aiemmin kuvattu, miten siihen on suhtauduttu?

Onko yksinäisyyttä pidetty hyvänä vai huonona asiana?

Mikä on vapaaehtoisen ja pakollisen yksinäisyyden ero?

Juri Nummelin tutkii teoksessaan neljää tekstiä, jotka paljastavat, että yksinäisyys ei ole aina ollut samanlaista: Martti Lutherin pöytäpuhe, Descartes'in *Metodin esitys*, Daniel Defoen *Robinson Crusoe* ja Xavier de Maistren *Matka huoneessani*.

ISBN 978-952-7211-59-5

9 789527 211595 >